

Володимир Валеріановий Підвисоцький – видатний український учений-патолог, педагог і громадський діяч (до 150-річчя від дня народження)

24 травня 2007 р. виповнилося 150 років від дня народження вченого-патолога світового рівня, організатора знаменитої української наукової школи патофізіологів Володимира Валеріановича Підвисоцького. Наукова, медична та освітянська громадськість України широко відзначають цю пам'ятну ювілейну дату.

В.В. Підвисоцький народився в с. Максимівка на півдні колишньої Чернігівської губернії у сім'ї родовитих дворян. Довузівський етап навчання пройшов у класичній гімназії в Женеві (1863–1867 рр.), потім навчався в Житомирській гімназії, яку закінчив у 1877 р. із золотою медаллю. У цьому ж році В.В. Підвисоцький вступив на медичний факультет Київського університету Святого Володимира, який з відзнакою закінчив у 1884 р. з правом підготовки

дисертації до захисту на ступінь доктора медицини. За спогадами О.А. Киселя, який навчався з В.В. Підвисоцьким, останнього в роки навчання в Київському університеті найбільше цікавили медико-біологічні дисципліни – патологічна анатомія, гістологія, загальна патологія. В лабораторіях кафедр, які очолювали такі видатні вчені, як професори Г.М.Мінх, П.І.Пережеко та Н.А.Хржонщевський, студент В. В. Підвисоцький отримав ґрунтовну наукову підготовку. Свідченням цього може бути студентська наукова праця «Новые данные о тончайшем строении поджелудочной железы», виконана в лабораторії професора П.І. Пережеко та надрукована у вигляді монографії в 1882 р.

Ще одним доказом фундаментальної наукової підготовки В.В.Підвисоцького в студентські роки та неабиякого інтересу до загальної патології як науки та навчальної дисципліни може бути його «Рецензия на курс общей и экспериментальной патологии (патологической физиологии) ординарного профессора В.-М. академии В.Пашутина», надрукована в Санкт-Петербурзі в 1885 р. – всього через рік після завершення навчання в Київському університеті.

В 1885–1886 рр. як стипендіат Міністерства народної освіти В.В.Підвисоцький знаходився у закордонному науковому відрядженні. В лабораторії професора Циглера (Тюбінген, Німеччина) він виконав докторську дисертацію на тему «Возрождение печеночной ткани у млекопитающих животных (Экспериментальное исследование)», яку успішно захистив у кінці 1886 р. Офіційними опонентами на захисті виступали професори В.О.Бец, Г.М.Мінх та

Н.А.Хржонщевський. З грудня по вересень 1888 р. В.В. Підвисоцький працював доцентом на кафедрі загальної патології Військово-медичної академії у Санкт-Петербурзі та на кафедрі загальної патології Київського університету.

У 1888–1900 рр. Володимир Валеріанович очолював кафедру загальної патології на медичному факультеті Київського університету. В 1897–1898 навчальному році тимчасово викладав патологічну анатомію замість професора В.К. Високовича, який знаходився у відрядженні в Індії.

В.В. Підвисоцького вважають основоположником української школи патофізіологів. Безпосередніми його учнями були два майбутніх президенти АН України Д.К.Заболотний і О.О.Богомолець, такі відомі згодом патологи, як О.В.Леонтович, Ф.І.Ломінський, Л.О.Тарасевич, І.Г.Савченко, С.М.Щастний, А.Ф.Маньковський, В.І.Таранухін та інші вчені. В.В.Підвисоцький був ученим широких наукових інтересів. На кафедрі вивчались питання етіології пухлин, інфекційної патології та епідеміології, механізмів регенерації тканин, реактивності організму, імунітету, ендокринології тощо. Класичними залишаються праці В.В. Підвисоцького з питань регенерації печінки, нирок, слинних залоз. Лабораторію кафедри загальної патології Київського університету в роки завідування нею В.В. Підвисоцького неодноразово відвідував І.І. Мечников.

Сам В.В. Підвисоцький та його учні також часто працювали в лабораторії І.І.Мечникова в Пастерівському інституті (Париж).

В лабораторії В.В.Підвисоцького панувала особлива атмосфера самовідданого служіння науці. Зокрема Д.К.Заболотний, І.Г.Савченко і студент П.І.Статкевич провели героїчний дослід самозараження живою культурою холерного вібріона після попередньої імунізації вакциною з убитих мікробів. Цим дослідом уперше у світі було доведено, що пероральне

введення холерної вакцини запобігає захворюванню людини на холеру.

Різномісність наукових інтересів і талант В.В. Підвисоцького як лектора позначилися на його підручнику «Основы общей и экспериментальной патологии» (1891), який було перевидано грецькою, японською, німецькою та французькою мовами. Це був один з кращих підручників з питань загальної патології кінця XIX – початку XX сторіччя. В 1896 р. В.В. Підвисоцький як головний редактор започаткував науковий журнал «Русский архив патологии, клинической медицины и бактериологии», який мав високий авторитет у наукових колах.

Професор В.В. Підвисоцький був не лише блискучим дослідником, але і талановитим педагогом і лектором. Академік М.Д.Стражеско – один із організаторів Київської наукової школи терапевтів – так писав про лекції проф. В.В. Підвисоцького: “серед багатьох професорів-теоретиків, також відомих вчених та педагогів В.В. Підвисоцький займав особливе місце. На його лекціях можна було почути те, чого неможливо було знайти в жодному російському чи іноземному підручнику і навіть у його власному прекрасному підручнику з загальної патології. В.В. Підвисоцький на лекціях не повідомляв тих формальних відомостей, які вже твердо встановились в науці, але торкався загальних проблем процесу патології і шляхів вивчення патологічних процесів взагалі”.

У 1900 р. В.В. Підвисоцького було призначено деканом щойно створеного медичного факультету Новоросійського університету (м. Одеса). За його сприяння були споруджені корпуси й розпочаті заняття на новому факультеті, в тому числі і на кафедрі загальної патології, яку він очолював. Саме в цей період у В.В. Підвисоцького навчався та працював О.О.Богомолець.

У 1905 р. В.В. Підвисоцького призначили на посаду директора Імператорського Інституту експериментальної медицини (м.

Санкт-Петербург) та завідувача відділу загальної патології, де він пропрацював до кінця життя. Володимир Валеріанович підтримував тісні наукові та дружні стосунки з І.П. Павловим, який також працював у цьому інституті.

Помер В.В. Підвисоцький 22 січня 1913 р. Його поховано на Волковому цвинтарі у Санкт-Петербурзі між могилами двох

російських геніїв – І.С.Тургенєва та І.П.Павлова.

Враховуючи видатні заслуги В.В. Підвисоцького перед вітчизняною медичною наукою та освітою, Одеський державний медичний університет, починаючи з 2002 р., проводить щорічні наукові читання, присвячені пам'яті одного із найбільш видатних українських учених-патологів.

Ю.В.Биць

Володимир Валеріанович Підвисоцький – основоположник експериментальної патології

Запровадження експериментальних методів досліджень знаменувало початок нового етапу в розвитку медичних знань і формування їх теоретичних основ. У галузі загальної патології вирішальне значення мали праці К. Бернара, Р.Вірхова, а в Росії В.В. Пашутіна. В другій половині XIX ст. експериментальний метод стає основним, визначальним способом досліджень у галузі патології. Р. Вірхов писав: “Патологічна фізіологія має тільки два шляхи: один, недосконалий, – це клінічне спостереження, і інший, можливо, досконалий, – це досвід. Тому патологічна фізіологія не є продукт спекуляцій, гіпотези, свавілля або переконання; вона не складає навчання, виведене з патологічної анатомії; це – велика, самостійна і надзвичайно важлива наука, побудована на фактах і дослідах”.

Основоположником експериментальної патології в Україні був В.В. Підвисоцький (1857–1913). Володимир Валеріанович народився в Чернігівській губернії. В 1877 р. закінчив Житомирську гімназію та вступив на медичний факультет Київського університету. В 1884 р. він закінчує з відзнакою

університет, одержує звання лікаря та їде за кордон для підготовки докторської дисертації. Після захисту в 1886 р. В.В. Підвисоцького було затверджено приват-доцентом з питань загальної та експериментальної патології на кафедрі Петербурзької медико-хірургічної академії, якою керував відомий вітчизняний патолог В.В. Пашутін. У 1887 р. В.В. Підвисоцький повертається до Києва і очолює кафедру загальної патології на медичному факультеті Київського університету.

Володимир Валеріанович розпочинає свою діяльність як морфолог, і перша його студентська наукова робота про будову підшлункової залози була виконана під керівництвом гістолога П.І. Перемежка. Надалі морфологічні дослідження починають поєднуватися з експериментальними, і докторська дисертація, підготовлена в лабораторії Циглера (Тюбінген, Німеччина), носить вже суто експериментальний характер. Виданий В.В.Підвисоцьким у 1891 р. посібник “Основы общей и экспериментальной патологии” 4 рази перевидавався в Росії та 7 разів за кордоном. Тільки після 7 років керування В.В. Підви-